

Г. П. ГРАМА

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ “ПЕДАГОГІЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ” К. Д. УШИНСЬКОГО І СУЧАСНОСТІ

В статті осмислюються напрямки розвитку професійної освіти педагога впродовж 150 років, починаючи з моменту появи “Педагогічної антропології” К.Д.Ушинського, прослідковано передумови становлення педагога-професіонала залежно від соціальних умов розвитку суспільства в окремі періоди, виокремлюються найбільш суттєві особливості дослідження особистості педагога, що складають його професіоналізм.

Ключові слова: професійна освіта, педагогічна антропологія, сучасність.

Формулювання цілей. У 1864 році педагогічна громадськість одержала вперше систематизовану працю, яку видатний педагог назвав “азбукою виховного мистецтва”. Приводом до написання “Педагогічної антропології” постали такі передумови:

1). Були значними розходження у розумінні педагогічних термінів. Костянтин Дмитрович наголошував на необхідності усунути різночитання у вживанні педагогічних термінів;

2). Необхідність в педагогічне мислення, яке щойно пробуджується, внести точне й виразне розуміння тих “психофізичних явищ”, що сприяють розвитку ідеї виховних міркувань;

3). Недосконалість організації навчальної діяльності дітей та відсутність вільного часу, який учень міг би використати для задоволення власної допитливості, самостійної роботи;

4). В тодішній школі у дітей спостерігався комплекс страху перед опитуванням. За допомогою удосконалення методики викладання дисциплін усунути комплекс страху у дітей, який постійно з’являється в очікуванні опитування сьогодні і на майбутніх заняттях;

5). У той час педагогіка потребувала викристалізації та чіткого розмежування власне науки, теорії й практики.

Як зазначає сам Костянтин Дмитрович, “Педагогічна антропологія” – це перша спроба систематизувати надбання педагогічної теорії не лише у нашій вітчизняній, але й загальній літературі.

Тим більш важливо для сучасності “Педагогічна антропологія” висвітлює ті проблеми педагогіки, які вимагають постійної уваги і збагачуються новими й новими науковими дослідженнями у контексті з потребами розвитку суспільства і окремо кожного індивіда. Тому **метою** нашого дослідження є аналіз пріоритетних напрямів щодо розвитку професійної освіти у вітчизняній педагогіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Низка понять, уведених К. Д. Ушинським у вітчизняну педагогіку, і дотепер не втратили своєї актуальності. До таких понять належить: *сприймання, уява, пам’ять, увага, свідомість, розвиток* тощо.

У процесі діяльності людина насамперед звертає увагу на сам процес діяльності та її результативність. В чому ж особливості процесу педагогічної діяльності?

Особливим у педагогічній діяльності слід виділити спрямованість на вивчення змісту навчальної дисципліни як науки для власного освоєння, вміння передати зміст вивченого дітям, який засвоюється ними через використання педагогом, як різних форм і методів, так і методик. Наскільки змінилася така форма діяльності педагога від Ушинського до наших днів і, що саме зазнало значних змін, що залишилось незмінним у його професіоналізмі, ми й хочемо з’ясувати.

Педагогічну теорію К. Д. Ушинський будував, виходячи з цілісності науки, в якій педагогіка повинна спиратися на широке коло “антропологічних наук”, до яких він, відповідно до розуміння антропології, що властиво було для думки того часу, відносив: анатомію, фізіологію і патологію людини, психологію, логіку, філософію, географію, що вивчає “землю як житло людини й людини як жителя земної кулі”, статистику, політичну економію, історію [4].

Із означеного кола антропологічних наук він особливо виокремлював психологію. І головним завданням “Педагогічної антропології” стало педагогічне вивчення психологічних явищ. Такий підхід видатного педагога дозволив розв’язати на високому науковому рівні педагогічні проблеми, в тому числі й питання дидактики.

У “Педагогічній антропології” К.Д.Ушинський підняв систему питань підготовки педагога до діяльності, процесу педагогічної діяльності, вимог до рис особистості педагога як професіонала. При цьому у підготовці педагога найважливішими були:

- усвідомлення ролі педагога у навчанні й вихованні людини;
- удосконалення навчання як знання та ідеї ;
- пізнання законів людського розвитку майбутнім педагогом;
- глибоке вивчення педагогом педагогічної теорії;
- вдосконалення педагогічної майстерності на основі педагогічної теорії;
- найстаранніше вивчення фізичної й духовної природи людини;
- вивчення педагогічної практики, історії різних педагогічних заходів та на їх основі вироблення чіткої позитивної мети виховання тощо.

Костянтин Дмитрович був прихильником гармонійної будови навчальних дисциплін, які б забезпечували дитині комплексне знання, а педагог у процесі викладання навчальної дисципліни повинен мати на увазі “душу учня в її цілісності та її органічний, поступовий і всебічний розвиток” [4].

Великий педагог підкреслював, що школа того часу йшла до такого стану, коли “тільки в кінці її, а не на початку розкриється система науки”, по аналогії, з історією розвитку людства, – “знання складаються в систему, а не система наповнюється знаннями” [4; Т. 2, 121]. К. Д. Ушинський був переконаний і висловив важливе положення про зміст навчання, яке заключено у необхідності вкладати в голову учня знання й ідеї, які дозволять органічно складатися у світлий образ і по можливості широкий погляд на світ та його життя. Це положення вказує методисту напрям викладання навчальної дисципліни. Він стверджував, що педагог повинен чітко уявити і розмежувати науку в своїй системі від “педагогічного розвитку дітей” та передавання їм необхідних і корисних знань для життя.

Проблему співвідношення формальної й матеріальної освіти, яка бурхливо обговорювалась в 60-х роках XIX століття, великий педагог розв’язав науково й оригінально. На його думку, навчання за своїм змістом повинно мати єдиний і водночас двобічний характер, забезпечуючи учням необхідні знання й навички, і разом з тим, розвивати здібності мислення, пам’яті, волі та інших якостей всебічно розвинутої, цілісної особистості.

Сучасність ми розмежуємо за пріоритетністю появи доленосних для педагогічного загалу документів, ступінь її розробленості та пристосованості до людини в контексті ідей “Педагогічної антропології”.

У контексті цілісності сприйняття науки як процесу розвитку теорії підготовки педагога до навчальної діяльності позитивну роль відіграла ідея неперервності освіти на міжнародному рівні під егідою ЮНЕСКО. У вітчизняній педагогічній науці підготовка педагога до навчальної діяльності досліджується як: адаптація досягнень, передача нових знань (Е. Е. Карпова, В. М. Турченко, Р. Ф. Філіпова); інтегративний процес, що веде до зростання цілісності системи якісного навчання (І. А. Зязюн, А. О. Лігоцький). Водночас слід зазначити, що різні системи сформованості знань та ідей в окремо взятій країні ще

залишаються не гармонійними, виконують функцію багатоступінчатості, багатогранності, що пояснюється певною консервативністю педагогіки як такої, яка базується на принципі адаптування до життя та потребує постійної корекції пов'язаної з розвитком самої науки.

Значну роль відіграли у посиленні інтересу педагогів і науковців до розробки проблеми підвищення професійного самовиховання як: системи якостей «само-...» дослідження О. М. Якубовської; педагогічного самовдосконалення В. Г. Кузя; професійної усталеності (З. Н. Курлянд, педагогічна школа Р. І. Хмелюк); проблем впливу на особистість: формування професійного мислення, свідомості, й самосвідомості майбутнього педагога [3]; над особливостями розвитку педагогічної рефлексії та механізмів рефлексивного управління навчально-виховним процесом працювали А. А. Вербицький, Ю. М. Кулюткін, А. Ф. Ліненко, Н. Д. Хмель. Управління педагогічним процесом та удосконалення педагогічної техніки й майстерності (І. Д. Бех, І. А. Зязюн, В. Г. Кузь, І. Ф. Прокопенко) дозволили забезпечити впровадження систем передових педагогічних технологій підготовки майбутнього педагога.

Значно активізувались дослідження педагогічної спільноти щодо індивідуалізації та інновації професійно-педагогічної підготовки педагога в контексті документів “Вища освіта України і Болонський процес” (В. Кремінь, А. М. Богуш, І. М. Богданова, Е. Е. Карпова, О. М. Пехота, О. Я. Чебикін, Н. В. Яблонська). Ці дослідження спрямовані на розробку й удосконалення процесу підвищення самостійного видобування педагогічних і загальних знань і вмінь з урахуванням минулого досвіду попередніх поколінь педагогів.

Сучасний стан розвитку підготовки педагога окреслюється поглибленням і розробкою освітніх технологій у структурі підготовки педагога до педагогічної діяльності увага науковців зосереджена на розробці й поглибленні освітньої технології як технологічного потенціалу педагога і його персоніфікації до освоєння нововведень (Ю. К. Бабанський, Л. В. Буркова, А. Г. Гайштут, Т. В. Гришина, П. М. Ерднієв, Т. С. Назарова, Е. С. Полат, О. Я. Савченко, Г. К. Селевко, О. О. Хмура, В. Ф. Шаталов тощо). Технології існування навчання як освітньої галузі впродовж століть характеризуються великою розмаїтістю поглядів на організацію і зміст навчання. Серед найбільш продуктивних, що набули розквіту в 60-х роках ХХ століття, напрямів удосконалення системи освіти слід виокремити – вибір змісту і створення технологій його опрацювання. Вчені Америки пішли по шляху автономізації дозування навчального змісту і взаємодій. В Україні за основу було взято інтеграцію. Освітні технології за різними поданнями являють собою модель спільної роботи педагога і дітей з планування, організації та проведення реального процесу навчання.

Набула широкого розголосу розробка інформаційно-модульної технології, за якою визначено управління навчально-пізнавальним процесом, в якому значне місце посідає самостійна робота студентів з освоєння певної системи знань.

Науковці України розвивають один з найпріоритетніших напрямів в діяльності педагога щодо розвитку особистості в сучасності – освітні технології, що спрямовані на індивідуалізацію і самостійне засвоєння та постійну самоосвіту в активному оновленні й поглибленні професіоналізму шляхом засвоєння інноватики та застосування інноваційних технологій, серед яких розробка й запровадження кредитно-модульної системи організації навчання як умови підвищення індивідуалізації процесу підготовки студентів педагогічної професії в контексті Болонського процесу в структурі ECTS.

У боротьбі за чистоту наукових досліджень і плідність навчальної діяльності сучасна наукова думка уточнює, узгоджує, переосмислює основні поняття, що дає змогу забезпечити стрункість і витонченість дефініцій, структурування і якість організації навчання дітей.

Висновок. Отже, у процесі підготовки майбутнього педагога до педагогічної діяльності відбувається розвиток педагогічної науки в сторону поглиблення форм і методів викладання; чіткого сплаву педагогіки з конкретною дисципліною гуманітарного і

природничо-математичного циклів; розширення досліджень щодо організації освоєння студентами теоретичних знань і практичних умінь виховання дітей і молоді, які вони отримують з допомогою впровадження різних освітніх технологій. Найбільш стійкими напрямками, які спрямовують професійні здобутки майбутнього педагога, що проходять через роки й століття, є:

- знання змісту різних педагогічних ідей, що застосовувалися у різні періоди життя людства та узгодження їх із сучасністю;
- знання студентом загальних форм організації навчальної діяльності ;
- вміння студента адаптувати певні поняття до навчання дітей;
- вміння студента аналізувати власну діяльність, підсумовувати й оцінювати її;
- вміння досліджувати пізнавальні інтереси дітей та особливості їх збудження у процесі навчання;
- вміння студента бачити і будувати логічну структуру процесу мислительної діяльності;
- вміння майбутнього педагога організувати дітей на вільне, самостійне, творче навчання, що виступає творчим продовженням педагогічних начинань К. Д. Ушинського, виказаних ним у “Педагогічній антропології”, 150 років появи якої відзначає передова педагогічна спільнота нашого університету, і розвинутих науковцями сучасності до високої досконалості науки, теорії й практики.

Перспективи. Як засвідчили результати аналізу саме означені знання і вміння залишаються пріоритетними щодо розвитку професійної освіти у вітчизняній педагогіці. Подальші дослідження цієї проблеми у межах «Педагогічної антропології» і сучасності може розглядатися як модель соціокультурного простору педагогічної діяльності студентів, у якому відбуватиметься їхнє становлення і розвиток. У майбутнього педагога в такому контексті більше можливостей для порівняння, вибору, свободи педагогічного зростання.

Література:

1. Материалы и варианты «Педагогической антропологии» К. Д. Ушинского . – 1961.– 535 с.
2. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології/А. С. Нісімчук, О. С. Падалка О. Т. Шпак. – К., 2000.– 368 с.
3. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / Колектив авторів: Бартенєва І.О., Богданова І.М. та ін.– Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002.– 344 с.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. : Т.1. Теоретичні проблеми педагогіки / Склад і підг. Е. Д. Днепров; За ред. О. І. Піскунова та ін. 488 с.; Т.2.– 360 с.

Надійшла до редколегії 6.10.2010

Грама Г.П. Развитие профессионального образования в контексте «педагогической антропологии» К. Д. Ушинского и современности

В статье осмысливаются направления развития профессионального образования педагога на протяжении 150 лет, начиная с появления «Педагогической антропологии» К.Д.Ушинского, прослеживаются предпосылки становления педагога-профессионала в зависимости от социальных условий развития общества, описываются наиболее характерные особенности исследования личности педагога, из которых складывается его профессионализм.

Ключевые слова: профессиональное образование, педагогическая антропология, современность.

Gram G.P. Development trends of a vocational education since appearance «pedagogical anthropology» K.D. Ushinskogo and modernity. *In the article the development trends of a vocational education of the teacher are interpreted during 150 years, since appearance "Pedagogical anthropology" K.D.Ushinskogo, the tendencies of a becoming of the teacher - professional are tracked depending on social settings of development of company, the*

features of the person of the teacher are describe most typical, which one make him professionalism.

Key words: *vocational education, pedagogical anthropology, modernity.*